

Δραστηριότητα 1^η:

Η ζωή του ζωγράφου - Γνωριμία χωρίς να αποκαλύψουμε το όνομα – Διάρκεια: 15 λεπτά – Στόχος: Ακρόαση – παρατήρηση – αναδιήγηση – ενδυνάμωση προφορικού και γραπτού λόγου.

- 1 Ακούστε προσεκτικά την ιστορία της ζωής του ζωγράφου και θυμηθείτε δυο προτάσεις που σας εντυπωσίασε.
- 2 Αναπαράγουμε την ιστορία ανάλογα με την ηλικιακή βαθμίδα στην οποία απευθυνόμαστε. Καλούμε ένα μαθητή να αναπαράγει την ιστορία προφορικά.

ΜΕ ΑΠΛΑ ΛΟΓΙΑ.....ΔΙΗΓΟΥΜΑΣΤΕ

«Ο Νικηφόρος Λύτρας ήταν γιος ενός λαϊκού μαρμαρογλύπτη και μεγάλωσε στην Τήνο. Το 1850, σε ηλικία δεκαοκτώ ετών, πήγε στην Αθήνα μαζί με τον πατέρα του και γράφτηκε στο Σχολείο των Τεχνών. Το 1860, με υποτροφία του βασιλιά Όθωνα, πήγε στο Μόναχο για να σπουδάσει στη Βασιλική Ακαδημία των Καλών Τεχνών. Το 1862, όταν δεν ήταν πια βασιλιάς ο Όθωνας, το ελληνικό κράτος διέκοψε την υποτροφία που του χορηγούσε και δεν του έστελναν πια χρήματα, αλλά ο πλούσιος βαρώνος Σιμών Σίνας, πρόεδρος της Ελλάδας στη Βιέννη, ανέλαβε τα έξοδα των σπουδών του. Το 1879 επισκέφθηκε την Αίγυπτο και τον χειμώνα του ίδιου έτους παντρεύτηκε την Ειρήνη Κοριακίδη, κόρη εμπόρου από τη Σμύρνη. Τον επόμενο χρόνο γεννήθηκε το πρώτο από τα έξι παιδιά τους, ο Αντώνιος. Ακολουθούν τέσσερις ακόμα γιοι — ο Νικόλαος, ο Όθων, ο Περικλής και ο Λύσανδρος — και μία κόρη, η Χρυσανγή. Ο γιος του Νικόλαος έγινε κι αυτός ζωγράφος με πλούσιο και πολύ σημαντικό. Πέθανε σε ηλικία 72 ετών το καλοκαίρι του 1904, μετά από σύντομη ασθένεια που εικάζεται ότι οφειλόταν σε δηλητηρίαση από τις χημικές ουσίες των χρωμάτων».

ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

Ο Νικηφόρος Λύτρας ήταν γιος ενός λαϊκού μαρμαρογλύπτη, ο οποίος περιπλανήθηκε σ' όλες τις μεγάλες πόλεις των Βαλκανίων αναζητώντας την τύχη του και τελικά κατέληξε στην Τήνο. Ο πατέρας μετέδωσε στο γιο του τη μεγάλη αγάπη του προς την καλλιτεχνία και ο Νικηφόρος Λύτρας από μικρή ηλικία είχε εκπλήξει με το πλούσιο ταλέντο του όσους έτυχε να τον γνωρίσουν. Το 1850, σε ηλικία δεκαοκτώ ετών, πήγε στην Αθήνα μαζί με τον πατέρα του και γράφτηκε στο Σχολείο των Τεχνών.

Το 1860, με υποτροφία του βασιλιά Όθωνα, πήγε στο Μόναχο για να σπουδάσει στη Βασιλική Ακαδημία των Καλών Τεχνών και έτσι βρέθηκε στην καρδιά της ευρωπαϊκής καλλιτεχνικής ζωής. Την εποχή εκείνη, στην πρωτεύουσα της Βαυαρίας ζωντάνευε ξανά ο αθηναϊκός 5ος αιώνας π.Χ. Η τέχνη, που είχε πηγή τον αρχαίο κλασικισμό, βρισκόταν στην ακμή της.

Το 1862, με την έξωση του βασιλιά Όθωνα, το ελληνικό κράτος διέκοψε την υποτροφία που του χορηγούσε, αλλά ο εύπορος βαρώνος Σιμών Σίνας, πρόεδρος της

Ελλάδας στη Βιέννη, ανέλαβε τα έξοδα των σπουδών του. Το καλοκαίρι του 1865, λίγο πριν αναχωρήσει για την Ελλάδα, συνάντησε τον φίλο του Νικόλαο Γύζη, που μόλις είχε φθάσει στο Μόναχο για να σπουδάσει και αυτός κοντά στον Πιλότυ. Μαζί με τον Γύζη επισκέφθηκαν εκθέσεις και μουσεία και πήγαν για λίγες ημέρες στις εξοχές του Μονάχου, σε γραφικά χωριά της Βαυαρίας.

Το 1873, συντροφιά με τον Γύζη, έκανε ένα τρίμηνο ταξίδι στη Σμύρνη και τη Μικρά Ασία, όπου πλούτισε το ταλέντο του με ισχυρές και φωτεινές εντυπώσεις και με το ρυθμό ενός άλλου κόσμου. Εκεί προσπάθησε να γνωρίσει την επίδραση που είχε η Ανατολή πάνω στον κλασικισμό, ώστε να μπορέσει να μελετήσει το βυζαντινό ρυθμό που γεννήθηκε από την ένωση του κλασικισμού με την αραβική τέχνη. Τον επόμενο χρόνο (1874) πήγε πάλι στο Μόναχο και επέστρεψε στην Αθήνα τον Απρίλιο του 1875. Τον Σεπτέμβριο του 1876, μαζί με τον Γύζη, αναχώρησε και πάλι για το Μόναχο και το Παρίσι. Το 1879 επισκέφθηκε την Αίγυπτο και τον χειμώνα του ίδιου έτους παντρεύτηκε την Ειρήνη Κυριακίδη, κόρη εμπόρου από τη Σμύρνη. Τον επόμενο χρόνο γεννήθηκε το πρώτο από τα έξι παιδιά τους, ο Αντώνιος. Ακολουθούν τέσσερις ακόμα γιοι — ο Νικόλαος, ο Όθων, ο Περικλής και ο Λύσανδρος — και μία κόρη, η Χρυσανγή. Ο γιος του Νικόλαος έγινε κι αυτός ζωγράφος με πλούσιο και πολύ σημαντικό.

Ο Λύτρας με τα ταξίδια του στο Μόναχο (1874-'75 και 1879) ανανεώνει τη σχέση του με την δυτικοευρωπαϊκή τέχνη. Ο κύκλος του ζωγράφου Ναεντόλ επηρεάζει το έργο του. Τα χρώματα που χρησιμοποιεί γίνονται ακόμα πιο ανοιχτά, τα περιγράμματα διαγράφονται καθαρά, το φως γίνεται πιο αισθητό. Τέτοια π.χ. έργων είναι «Το φίλημα» και «Η προσμονή». Παρόλα αυτά, η προσήλωση του Λύτρα στη σχολή του Μονάχου θα παραμείνει ως το τέλος του.

Το 1882 ήταν η δυσκολότερη χρονιά του όταν το Υπουργείο του επέβαλε μαθητές που δεν είχαν προβιβαστεί στην τάξη του και ο Λύτρας απειθαρχεί και δεν συμμορφώνεται. Αποτέλεσμα είναι να τιμωρηθεί με προσωρινή παύση. Οι μαθητές του καταγγέλλουν τον τρόπο εκδίωξης του με συγκεντρώσεις και διαδηλώσεις και νοικιάζουν όλοι μαζί ένα δωμάτιο ώστε να γίνει άτυπα πια εργαστήριο με τον Λύτρα δάσκαλο τους που τους δίδασκε δωρεάν. Τον έβλεπαν σαν δάσκαλο και σαν πατέρα. Η φυσιογνωμία του ήταν γλυκιά, η έκφραση του ήρεμη, η ομιλία του απαλή και τα μάτια του έλαμπαν. Τον χαρακτήριζαν «γλυκής και πράος».

Εκτός από το Λύτρα γενικά υπήρχε μια εθνική εσωστρέφεια και στους περισσότερους καλλιτέχνες. Ήθελαν να στηρίξουν ότι ελληνικό μια και είχαμε περάσει από μια πολύ μακρόχρονη Τουρκοκρατία και κατόπιν από Γερμανοκρατία με τον Όθωνα. Οι δυτικές δυνάμεις δεν υποστήριζαν τα ελληνικά δίκαια και οι ίδιες αναπτυσσόταν και επιβάλλονταν πολιτικά αλλά και πολιτισμικά. Εμείς οι έλληνες που θα βρισκόμασταν; Θα ήμασταν ή παραπεταμένοι ή άφαντοι; Οι έλληνες καλλιτέχνες αντιτάχθηκαν στην ηγεμονική Ευρώπη παρουσιάζοντας την αυθεντικότητα της ελληνικής ζωής. Υπήρχε ένας έντονος φόβος μην αφομοιωθούμε από τους ξένους, μην μας καταπιούν και χαθούμε. Με άλλα λόγια, επιστροφή στις ρίζες μας. Αυτή ήταν η ηθογραφία του Λύτρα!! Ανάδειξη της εθνικής μας ταυτότητας και διεκδίκηση του αυτόχθονος αισθήματος.

Πέθανε σε ηλικία 72 ετών το καλοκαίρι του 1904, μετά από σύντομη ασθένεια που εικάζεται ότι οφειλόταν σε δηλητηρίαση από τις χημικές ουσίες των χρωμάτων. Λίγους μήνες αργότερα, την έδρα του στο Σχολείο Καλών Τεχνών (Πολυτεχνείο), ανέλαβε ο παλαιός μαθητής του Γεώργιος Ιακωβίδης.

Δραστηριότητα 2^η:

Βρείτε τα μέρη που έζησε και σπούδασε ο ζωγράφος. – Χρήση Η/Υ και google earth.
Διάρκεια: 10 λεπτά – Στόχος: Οπτικός και χωρικός προσανατολισμός - παρατήρηση.

Σημειώνω με κουκίδες τα σημεία που έχουν σχέση με τη ζωή του ζωγράφου (πιθανή χρήση google earth)



Σημειώνω με κουκίδες τα σημεία που έχουν σχέση με τη ζωή του ζωγράφου (πιθανή χρήση google earth)



Δραστηριότητα 3η:

Γνωριμία με τις αυτοπροσωπογραφίες του Λύτρα. Διάρκεια: 15 λεπτά – Στόχος: Εξοικείωση – παρατήρηση – συναισθηματική έκφραση - γνωριμία με τα συναισθήματα-ενδυνάμωση προφορικού και γραπτού λόγου.



Ενδεικτικές ερωτήσεις:

- 1 Παρατήρησε προσεκτικά τον Νικηφόρο Λύτρα στους πίνακες που ακολουθούν. Βρες ένα χαρακτηριστικό του προσώπου του (μάτια, μύτη, μαλλιά) που σου κάνει ιδιαίτερη εντύπωση και περιγράψε το.
- 2 Τι θα σκεφτόσουν για την έκφρασή του; Σου φαίνεται χαρούμενος, λυπημένος, ανέκφραστος, σκεπτικός;
- 3 Σε ποιο πίνακα είναι νέος και σε ποιον ηλικιωμένος;
- 4 Στον πίνακα που τον απεικονίζει σε μεγάλη ηλικία υπάρχει κάτι που θεωρείς ότι είναι παράξενο;

Ακολουθεί άσκηση έκφρασης συναισθημάτων
Κοιτώντας την αυτοπροσωπογραφία του ζωγράφου γράψε τι συναισθήματα νοιώθεις.
Θα σε βοηθήσει ο παρακάτω κατάλογος. Διάλεξε τη λέξη που σε εκφράζει και βάλ' την στο συννεφάκι κάτω από την αυτοπροσωπογραφία που διάλεξες.

Κατάλογος συναισθημάτων (όσες λέξεις δεν γνωρίζουν τα παιδιά της εντοπίζουν και τους τις εξηγούμε)

Α αγωνία, ανησυχία, αγάπη, άγχος, αναστάτωση, αποτυχία

Β βαρεμάρα, βάρος

Γ γαλήνη

Δ δύναμη, δυσκολία, δειλία, δισταγμό

Ε ελπίδα, εγωισμό, ευγνωμοσύνη, ευχαρίστηση

Ζ Ζήλια, ζεστασιά, ζωντάνια, ζαλάδα

Η ηττοπάθεια, ηρεμία

Θ θυμό, θλίψη, θάρρος, θαυμάσια



Ι ικανοποίηση, ισχύ

Κ κακία, καλά, κατάθλιψη, κούραση

Λ λύπη, λαχτάρα

Μ Μοναξιά, μίσος

Ν Νευρικήτητα, ντροπή, νοσταλγία

Ξ Ξεγνοιασιά, ξάφνιασμα

Ο Ονειρικά, οδύνη, όμορφα

Π πίστη, περηφάνια, πίκρα

Ρ Ρίγος, ράκος, ρεζίλι

Σ Στενοχώρια, στοργή, σιγουριά

Τ τρόμο

Υ υπομονή, υστερία

Φ φόβο, φθόνο

Χ Χαρά, χαλάρωση, χάλια

Ψ ψυχραιμία

Ω ωραία

Δραστηριότητα 4η:

Γνωριμία με τον πίνακα του Λύτρα με το φίλο του Γύζη. Διάρκεια: 10 λεπτά – Στόχος: Εξοικείωση – παρατήρηση – ενδυνάμωση προφορικού και γραπτού λόγου.

Παρατήρησε προσεκτικά τον πίνακα και απάντησε εάν τα ρούχα που φοράνε συνηθίζονται και σήμερα. Τι σου θυμίζουν; Ποια εποχή σου θυμίζουν; Ποιοι τα φοράνε;



Ο Νικηφόρος Λύτρας βρίσκεται στη δεύτερη σειρά και φορά ανοιχτόχρωμα ρούχα. Μπορείς να τον εντοπίσεις;



Δραστηριότητα 5η:

Διάρκεια: 5 λεπτά – Στόχος: Ενδυνάμωση μνήμης – μνημονικές τεχνικές.

ΜΑΝΤΕΨΤΕ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ (βαπτιστικό και επίθετο)

Το βαπτιστικό του αποτελείται από δυο λέξεις.

Η λέξη που ακούτε περισσότερες φορές στο κείμενο είναι το πρώτο συνθετικό.

«Η νίκη ήταν σημαντική για το στρατό των Ελλήνων. Από την νίκη αυτή εξαρτιόταν το μέλλον της επανάστασης του 1821. Κι άλλες νίκες είχαν πετύχει στο παρελθόν».

Μάντεψε το δεύτερο.....Ποιο θα μπορούσε να είναι;

Από την ιστορία αυτή θα βρείτε το επίθετό του.

Κάποιοι άνθρωποι τον πήραν με τη βία, νύχτα μακριά από το σπίτι του και ζητούσαν χρήματα από την οικογένειά του. Ήταν απαγωγείς και ζητούσαν

Νικηφόρος Λύτρας

Τα κάλαντα

Εισαγωγική δραστηριότητα για τη συγκρότηση της ομάδας: Παιχνίδι: Ο καθένας το δικό του. **Κρεμάμε τον πίνακα «Κάλαντα» του Νικηφόρου Λύτρα στο κέντρο του πίνακα της τάξης.**

- **Η ορχήστρα αποτελεί ομάδα. Τι νομίζεις ότι χρειάζεται μια μουσική ομάδα για να λειτουργεί σωστά; Τι νομίζεις ότι χρειάζεται οποιαδήποτε ομάδα για να λειτουργεί σωστά;**
- **Φτιάξτε μια «χορωδία». Ο καθένας ας τραγουδήσει το τραγούδι που ξέρει χωρίς καμιά συνεννόηση. Μιλήστε για το αποτέλεσμα.**

Γνωριμία με την Εθνική Πινακοθήκη. Σύνδεση με Internet.

http://www.dailymotion.com/video/xoi18g_%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B5%CF%80-3-%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CE%B9%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7_people

Δραστηριότητα 6^η: Το έργο του Νικηφόρου Λύτρα – Εισαγωγή – Τα κάλαντα – Παιχνίδι γνώσεων και φαντασίας. Βρισκόμαστε στην Αθήνα μετά από ένα κουραστικό ταξίδι 5 ωρών. Είμαστε επιτέλους στην Πινακοθήκη. Ο δάσκαλος είναι ο ξεναγός και οι μαθητές οι επισκέπτες. Διάρκεια: 30 λεπτά – Στόχος: Παρατήρηση – Ενδυνάμωση συγκλίνουσας και αποκλίνουσας νόησης – κριτικός εγγραμματισμός - ενδυνάμωση προφορικού και γραπτού λόγου.



ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

Λίγα λόγια για τον πίνακα

"Τα Κάλαντα ή "ο Τυμπανιστής" (συλλογή Σερπιέρη), είναι το γνωστό έργο (1872) του Νικηφόρου Λύτρα, ενός από τους σπουδαιότερους εκπροσώπους της σχολής του Μονάχου στη νεοελληνική ζωγραφική. Ιδιαίτερο έργο, που ξεπερνάει την απλή απεικόνιση ενός εθίμου, έχει προκαλέσει πολλές συζητήσεις για τους συμβολισμούς του (Με την πρώτη ματιά π.χ., είναι εμφανής η διαφορετική προέλευση των παιδιών, λόγω της ενδυμασίας, αλλά και η πιθανή διαφορετική φυλετική καταγωγή του τυμπανιστή. Υπάρχει επίσης στην άκρη, ένα αρχαίο γλυπτό, που ίσως παραπέμπει στη συνέχεια του Ελληνισμού...).

Ενδιαφέρουσα η ανάλυση της επιμελήτριας της Εθνικής Πινακοθήκης, Μαριλένας Κασιμάτη:

"Τα ποιητικότερα Κάλαντα διαφεύγουν με την εσωτερικότητα και την επινόηση του χρόνου στην ελληνικότατη ηθογραφική αυτή σκηνή, από κάθε κοινοτοπία.

Τα σύμβολα που εισάγει, χωρίς τυμπανοκρουσίες -το μαρμάρινο θωράκιο της Νίκης, που δένει το σανδάλι της, αλλά ειρωνικά σγεδόν, βαλμένο δίπλα σε μια χορταρένια σκούπα, το γυάλινο ποτήρι με το νερό, που παραπέμπει στην κάθαρση που έρχεται από τα Ελληνόπουλα, που δεν εμφανίζονται ως γραφικά δείγματα μιας γνωστής τυπολογίας φορεσιών, το ξερό, άνυδρο δέντρο που δηλώνει την υφέρπουσα φτώχεια στο πρόσωπο της σκοτεινής μορφής, που μόλις φαίνεται πίσω από τον τοίχο".

Ερωτήσεις νοηματικής διερεύνησης (επιλεκτικά)

Μικροί εξερευνητές

- Παρατηρείστε προσεκτικά τον πίνακα
- Περιγράψτε τι βλέπετε.
- Ποιο είναι το θέμα του;
- Πόσα είναι τα παιδάκια; Περιγράψτε τα χαρακτηριστικά τους και τις εκφράσεις τους
- Πού βρίσκονται;
- Σε ποια εποχή του χρόνου αναφέρεται ο πίνακας;
- Πώς το καταλαβαίνουμε;
- Είναι νύχτα ή μέρα;
- Πώς το καταλαβαίνουμε;
- Πώς είναι ντυμένα τα παιδιά;
- Τι κρατάνε στα χέρια τους;
- Ποια μουσικά όργανα παίζουν;
- Προς τα πού κοιτάνε τα παιδιά; Γιατί;
- Ποιος ακούει το τραγούδι τους;
- Τι χρώμα κυριαρχεί στον πίνακα;
- Τι τίτλο θα βάζατε στον πίνακα;
- Λέμε μια λέξη που νομίζουμε ότι ταιριάζει στον πίνακα

Ερωτήσεις κριτικού εγγραμματισμού (επιλεκτικά)

- ΜΑΝΤΕΨΤΕ.....
- Τι προσπαθεί να απαθανατίσει ο ζωγράφος;
- Τι μπορεί να έχει στο μυαλό του ο ζωγράφος;
- Τα παιδιά τι σκέφτονται πριν και μετά ή όταν λένε τα κάλαντα;
- Πώς θα ένιωθες αν συμμετείχες και εσύ;
- Αν μπορούσες να μιλήσεις με το ζωγράφο τι θα τον ρωτούσες;
- Αν ο ζωγράφος πρόσθετε κι άλλα πρόσωπα στον πίνακα τι θα του πρότεινες να κάνουν;
- Ποιο πρόσωπο θα αφαιρούσες από τον πίνακα και γιατί;
- Ποια ή ποιο πρόσωπο θα πρόσθετες στον πίνακα και γιατί;
- Στην αυλή του σπιτιού βρίσκονται πολλά αντικείμενα. Ποια είναι αυτά; Ονομάστε τα
- Τα αντικείμενα αυτά χρησιμεύουν όλα σε κάτι;
- Υπάρχουν κάποια που δεν χρησιμεύουν σε δουλειές του σπιτιού;
- Τότε γιατί ο ζωγράφος τα έβαλε σε αυτή τη θέση; Τι σκέφτεσαι;
- Που βρίσκεται το όνομα του ζωγράφου;
- Ο μεγάλος κουβάς που είναι πεταμένος στην αυλή σε τι χρησιμεύει;
- Πού έχεις συναντήσει παρόμοιους;
- Τα ρούχα που φοράνε τα παιδάκια συνηθίζονται και σήμερα;
- Πότε ξαναείδες τέτοια ρούχα; Μήπως σε κάποια γιορτή; Σε ποια;

- Τα χρώματα του πίνακα είναι έντονα ή όχι;
- Ποιο χρώμα κυριαρχεί;
- Γιατί κυριαρχούν αυτά τα χρώματα;
- Συνήθως αυτήν την εποχή που λέμε τα κάλαντα τα χρώματα της φύσης είναι φωτεινά ή όχι;
- Υπάρχει ένα ξερό δέντρο που είναι δεμένο με ένα ξύλο. Γιατί;
- Τα παιδάκια φοράνε ακριβά ή όχι ρούχα; Τι δεν φοράνε μερικά που είναι απαραίτητο το χειμώνα; Γιατί;
- Ο ζωγράφος το 1879 επισκέφθηκε την Αίγυπτο. Όταν πηγαίνουμε σε ένα τόπο παίρνουμε μαζί μας αναμνήσεις που τις θυμόμαστε για πάντα. Υπάρχει κάποια ανάμνηση του ζωγράφου από την Αίγυπτο στον πίνακά του;
- Θα περίμενες ποτέ να δεις ένα μαύρο παιδάκι να λέει τα κάλαντα; Γιατί;
- Ποιοι λένε τα κάλαντα;
- Μπορεί ένα μαύρο παιδάκι να είναι χριστιανός; Γιατί;
- Ποιο παιδάκι χαμογελάει χαρούμενα στον πίνακα;
- Ποιο παιδάκι βρίσκεται στο κέντρο του πίνακα και κρατάει το μεγαλύτερο όργανο στα χέρια του;

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΤΕ ΚΑΙ ΠΕΙΤΕ

Τα χρώματα (απαλά ή έντονα)

Οι πινελιές είναι έντονες ή απαλές; Φαρδιές ή λεπτές; (δύσκολη ερώτηση)

Τι είναι πιο έντονο; Το περιβάλλον ή η μορφή (το πρόσωπο);

Τους φωτισμούς

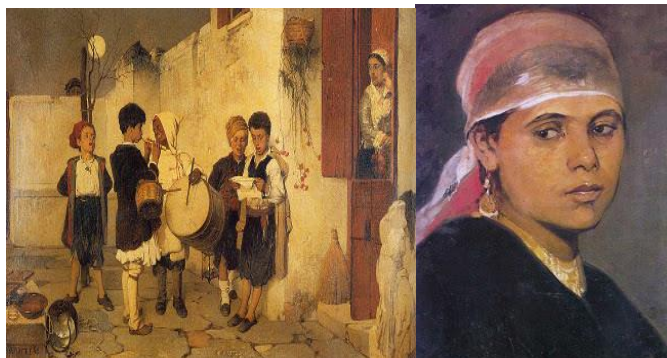
Τους μορφασμούς των προσώπων

Τα ρούχα και τα αντικείμενα

Μάντεψε

- Οι πίνακες που ακολουθούν έχουν κάτι κοινό. Τι είναι αυτό;

Πληροφορία: Ο ζωγράφος το 1879 επισκέφθηκε την Αίγυπτο.



Δραστηριότητα 7^η: Το έργο του Νικηφόρου Λύτρα – Εισαγωγή – Τα κάλαντα – Διάρκεια: 15 λεπτά – Στόχος: Δημιουργία – Ενδυνάμωση συγκλίνουσας και αποκλίνουσας νόησης – κριτικός εγγραμματισμός

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ

1. Ο πίνακας δίνεται σε φωτοτυπία στα παιδιά που καλούνται να τον χρωματίσουν με τα χρώματα που εκείνα θα επιλέξουν

2. Προσθαφαιρέσεις

Ο πίνακας δίνεται σε φωτοτυπία στα παιδιά και καλούνται να προσθέσουν ή να αφαιρέσουν ότι επιθυμούν

3. Με ή χωρίς

Τα παιδιά καλούνται να ζωγραφίσουν το πίνακα παρατηρώντας το πρωτότυπο ή τον αναπαράγουν αφού πρώτα τον έχουν παρατηρήσει

4. Δείχνουμε στα παιδιά τον πίνακα και τα καλούμε να τον παρατηρήσουν προσεκτικά. Τους ζητάμε να επιλέξουν ένα στοιχείο του πίνακα μόνο. Αποσύρουμε τον πίνακα και τους ζητάμε να το περιγράψουν και να το ζωγραφίσουν.

Δραστηριότητα 8^η: Συγκριτική διερεύνηση των δυο πινάκων. Στόχος: Ανάπτυξη συγκριτικής σκέψης και κριτικής ικανότητας. Διάρκεια: 15 λεπτά.



2



1

ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

Ο πρώτος πίνακας είναι το γνωστό έργο του Νικηφόρου Λύτρα με τον τίτλο *Κάλαντα*. Το έργο αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα της νεοελληνικής αγροτικής ηθογραφίας. Μία ομάδα αγοριών, ντυμένα με παραδοσιακά ενδύματα και φέροντας παραδοσιακά όργανα, ψάλλουν τα κάλαντα στην αυλή ενός αγροτικού σπιτιού. Από το ανοιχτό παράθυρο ή πόρτα διακρίνουμε μία γυναίκα που επίσης φορά παραδοσιακή ενδυμασία, κρατώντας στην αγκαλιά της ένα παιδάκι, να ακούει τους μικρούς μουσικούς και τραγουδιστές. Ο Λύτρας έχει απεικονίσει με κάθε λεπτομέρεια τις ενδυμασίες των παιδιών, αλλά και την αυλή του σπιτιού. Πρόκειται για εξαιρετική απεικόνιση μίας όψης της ζωής στην ελληνική ύπαιθρο και επαρχία και μια προσπάθεια αποενοχοποίησης της επαρχιώτικης καταγωγής των ανθρώπων. Κανείς δεν πρέπει να ντρέπεται επειδή κατάγεται από χωριό. Κανείς δεν πρέπει να ντρέπεται για την καταγωγή του.

Ο δεύτερος πίνακας με χριστουγεννιάτικο θέμα δεν είναι τόσο γνωστός όσο τα *Κάλαντα* του Λύτρα. Είναι το έργο ενός μαθητή του, του Σπυρίδωνα Βικάτου. Το έργο φέρει τον τίτλο *Χριστουγεννιάτικο Δέντρο* και απεικονίζει μία σκηνή από τη ζωή της νεοελληνικής μεγαλοαστικής τάξης. Στο σαλόνι του αστικού σπιτιού μία οικογένεια κάθεται δίπλα στο χριστουγεννιάτικο δέντρο. Είναι η όψη μιας άλλης Ελλάδας, "ευρωπαϊζουσας" και δυτικοτρόπης που φαινομενικά δεν επικοινωνεί με την επαρχιακή εικόνα του πρώτου πίνακα.

Ερωτήσεις συγκριτικής διερεύνησης των δυο πινάκων

1. Που ζει η πρώτη οικογένεια και πού η δεύτερη; Πώς το καταλαβαίνεις; Γιατί διαφέρουν τόσο πολύ μεταξύ τους. Το ίδιο συμβαίνει και σήμερα;
2. Ποια οικογένεια από τις δυο ζει πιο άνετα;
3. Τα ρούχα τους μοιάζουν;
4. Τα πρόσωπα των παιδιών φαίνονται και στους δυο πίνακες;
5. Ποια πρόσωπα φαίνονται πιο χαρούμενα;
6. Οι δυο πίνακες είναι το ίδιο φωτεινοί;
7. Τα χρώματα στους δυο πίνακες μοιάζουν;
8. Πιστεύεις ότι οι δυο πίνακες αναφέρονται στην ίδια εποχή ή όχι; Γιατί;

Δραστηριότητα 9^η: Γνωριμία με το έργο του Νικηφόρου Λύτρα. Διάρκεια: 30 λεπτά.
Δυο πίνακες μια ιστορία. Στόχος: Ανάπτυξη συνθετικής σκέψης και αποκλίνουσας νόησης, αναπαράσταση.

ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

Ο Λύτρας με τα ταξίδια του στο Μόναχο (1874 -'75 και 1879) ανανεώνει τη σχέση του με την δυτικοευρωπαϊκή τέχνη. Ο κύκλος του ζωγράφου Ναεντόλ επηρεάζει το έργο του. Τα χρώματα που χρησιμοποιεί γίνονται ακόμα πιο ανοιχτά, τα περιγράμματα διαγράφονται καθαρά, το φως γίνεται πιο αισθητό. Τέτοια π.χ. έργων είναι «Το φίλημα» και «Η προσμονή». Παρόλα αυτά, η προσήλωση του Λύτρα στη σχολή του Μονάχου θα παραμείνει ως το τέλος του.



Η προσμονή



Το φίλημα

Βάλε τους πίνακες σε σειρά. Διηγήσου και γράψε μετά μια μικρή ιστορία από τους δυο πίνακες που να έχει συνέχεια.

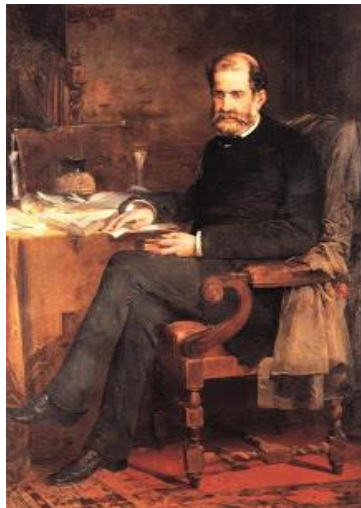
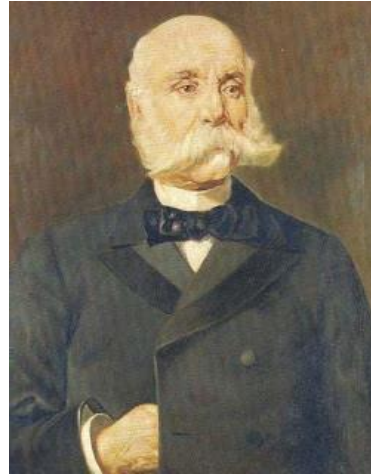
Αν η σειρά ανατραπεί μπορείς να συνθέσεις πάλι μια ιστορία;

Γράψε ένα λίμερικ.

Να αναπαραστήσεις τον πρώτο πίνακα κοιτώντας από το παράθυρο με τον ίδιο τρόπο.

**Δραστηριότητα 10^η : Γνωριμία με τις Προσωπογραφίες του Νικηφόρου Λύτρα.
Διάρκεια: 20 λεπτά. Στόχος: Παρατήρηση και αναπαράσταση. Μέσο: Δραματοποίηση.**

Προσωπογραφίες – πορτραίτα ανδρών



Προσωπογραφίες – πορτραίτα γυναικών



Η σύζυγος του ζωγράφου



ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

Με την επιστροφή του στην Ελλάδα, άρχισε να ασχολείται με προσωπογραφίες.

Στην πραγματικότητα, όμως, οι βιοτικές ανάγκες ήταν που υποχρέωσαν τον Νικηφόρο Λύτρα να ζωγραφίζει προσωπογραφίες εξεχόντων προσώπων. Έτσι, μολονότι είναι αριστουργηματικές, δεν ήταν αυτές στις οποίες ο Λύτρας έκλεινε μέσα τη ψυχή του.

Παρατηρείστε πολύ καλά τις προσωπογραφίες. Πάρτε τη στάση τους. Καθίστε όπως εκείνοι, πάρτε την ίδια στάση σώματος και την ίδια έκφραση. Ένας μαθητής αναπαριστά και οι υπόλοιποι ελέγχουν την πιστότητα της αναπαράστασης.

Συζητείστε για τα θέματα και τα χρώματα των πορτραίτων. Καταγράψτε τα χρώματα που χρησιμοποιεί ο ζωγράφος. Μπορείτε να μαντέψετε ποια από τις γυναίκες είναι η σύζυγος του ζωγράφου, Πώς το καταλάβατε;

Δραστηριότητα 11^η : Γνωριμία με την ηθογραφία του Λύτρα. Στόχος: Παρατήρηση και ανάπτυξη κριτικής ικανότητας. Διάρκεια: 30 λεπτά.



ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

Η καλλιτεχνική δύναμη του Νικηφόρου Λύτρα βρίσκεται μέσα στους ηθογραφικούς του πίνακες, στις εκπληκτικές εκείνες συνθέσεις, με θέματα της ζωής στο χωριό και την πόλη, που ακτινοβολούν ολόκληρη τη θερμή και τη φωτεινή του αγάπη για την ελληνική ζωή και το αγνό ελληνικό σπίτι. Τα γραφικά έθιμα και τα στιγμιότυπα ενέπνευσαν μερικά από τα πλέον γνωστά ηθογραφικά έργα του:

Ψαριανό μοιρολόι, Παιδί που στρίβει τσιγάρο, Η αναμονή, Ο κακός έγγονος, Η κλεμμένη, το Μετά την πειρατεία, Η αρραβωνιασμένη, Το λιβάνισμα, Η ορφανή, Τα άνθη του επιταφίου, Ο όρθρος, Ο γαλατάς, Το φίλημα, Το αυγό του Πάσχα, Ο μάγκας και κυρίως Τα κάλαντα αποτελούν τα αντιπροσωπευτικότερα έργα του Λύτρα.

Οι ηθογραφίες του Λύτρα, είδος στο οποίο θεωρείται εισηγητής, ανταποκρίνονται στην κυρίαρχη ιδεολογία της αστικής τάξης της εποχής και στο γενικό αίτημα για την απόδειξη της ιστορικής συνέχειας των Ελλήνων.

Εκτός από το Λύτρα γενικά υπήρχε μια εθνική εσωστρέφεια και στους περισσότερους καλλιτέχνες. Ήθελαν να στηρίξουν ότι ελληνικό μια και είχαμε περάσει από

μα πολύ μακρόχρονη Τουρκοκρατία και κατόπιν από Γερμανοκρατία με τον Όθωνα. Οι δυτικές δυνάμεις δεν υποστήριζαν τα ελληνικά δίκαια και οι ίδιες αναπτυσσόταν και επιβάλλονταν πολιτικά αλλά και πολιτισμικά. Εμείς οι έλληνες που θα βρισκόμασταν; Θα ήμασταν ή παραπεταμένοι ή άφαντοι; Οι έλληνες καλλιτέχνες αντιτάχθηκαν στην ηγεμονική Ευρώπη παρουσιάζοντας την αυθεντικότητα της ελληνικής ζωής. Υπήρχε ένας έντονος φόβος μην αφομοιωθούμε από τους ξένους, μην μας καταπιούν και χαθούμε. Με άλλα λόγια, επιστροφή στις ρίζες μας. Αυτή ήταν η ηθογραφία του Λύτρα!! Ανάδειξη της εθνικής μας ταυτότητας και διεκδίκηση του αυτόχθονος αισθήματος.

Τοποθετούμε στη σειρά τους τρεις πίνακες του Λύτρα. Σε μοιάζουν και σε τι διαφέρουν; (θέμα, χρώμα, πρόσωπα).

Δραστηριότητα 12^η : Οργανογνωσία. Διάρκεια: 15 λεπτά. Στόχος: Παρατήρηση και ανάπτυξη μουσικής ικανότητας.



Καταγράψτε τα μουσικά όργανα που βλέπετε. Καταγράψτε και όσα δεν είναι μουσικά όργανα αλλά τα παιδιά τα μετέτρεψαν σε όργανα για να παράγουν ήχο.

Διάλεξε ένα καθημερινό αντικείμενο και μετέτρεψέ το σε μουσικό όργανο για να παράγεις ήχο.

Δραστηριότητα 13^η: Η σωστή ιστορία του σωστού πίνακα. Στόχος: Παρατήρηση και συγκριτική σκέψη, Συνδυασμός, Επιλογή. Διάρκεια: 15 λεπτά.

Λέω στα παιδιά μια μικρή χριστουγεννιάτικη ιστορία και τους δείχνω 4 διαφορετικούς πίνακες του Λύτρα. Τα καλώ να βρουν τον πίνακα που αντιστοιχεί στην ιστορία μου.
«Σε ένα μακρινό νησί του Αιγαίου ξημέρωσε και φέτος Χριστούγεννα. Οι πέντε φίλοι δεν είχαν κοιμηθεί σχεδόν καθόλου όλο το βράδυ. Περίμεναν το πρώτο φως του ήλιου για να πουν τα κάλαντα από σπίτι σε σπίτι. Πόσα καλούδια θα μάζευαν και φέτος...»



Δραστηριότητα 13^η: Η σωστή ιστορία του σωστού πίνακα. Συνδυασμός. Στόχος: Παρατήρηση και επιλογή. Διάρκεια: 5 λεπτά.

Μάντεψε

Δείχνουμε πολλούς πίνακες του Λύτρα στα παιδιά και τους ζητάμε να τους παρατηρήσουν προσεκτικά.

Βάζουμε 4 πίνακες στη σειρά. Ένα πίνακα του Πάμπλο Πικάσο, την Γκουέρνικα, ένα πίνακα του Λύτρα και δυο πίνακες του Θ. Στάμου. Ζητάμε από τους μαθητές να μαντέψουν ποιους πίνακες δε ζωγράφισε ο Λύτρας.



Δραστηριότητα 14^η : Δραματοποίηση – Λόγος – Ζωγραφιά. Στόχος: Δομή της αφήγησης - Παραγωγή λόγου – Δομικά στοιχεία αφηγηματικού λόγου. Διάρκεια: 30 λεπτά.



Τα πρόσωπα των πινάκων που ακολουθούν είναι αντρόγυνο. Το βράδυ μετά τη δουλειά γυρίζουν σπίτι τους και συζητάνε. Παίξτε τη σκηνή. Βάλτε όποια λόγια θέλετε.

Ζωγράφισε το σπίτι τους χρησιμοποιώντας τα χρώματα που χρησιμοποίησε ο ζωγράφος για να τους ζωγραφίσει.

Τι λένε μεταξύ τους; Πες το και γράψ' το.

Δραστηριότητα 15^η : Δραματοποίηση – Λόγος – Ζωγραφιά. Στόχος: Δομή της αφήγησης - Παραγωγή λόγου – Δομικά στοιχεία αφηγηματικού λόγου.



Διάρκεια: 30 λεπτά.

Τα παιδιά παρατηρούν τον πίνακα και αναπαριστούν με ακρίβεια τη συντροφιά των παιδιών, τις κινήσεις και την έκφρασή τους. Το ίδιο κάνουν και με τη γυναίκα που ακούει τα κάλαντα από το παράθυρο και κρατάει στην αγκαλιά της ένα μωρό.

Στάδια και αφήγηση (κάποιος μαθητής εκτελεί γρήγ σκηνοθέτη)

Χτυπούν την πόρτα

Εμφανίζεται μια γυναίκα που ταχατρίζει ένα μωρό

Ξεκινάνε τα κάλαντα με τα τριγωνάκια τους.

..... Κάτι ξεχάσαμε (κάποιος είναι σκαρφαλωμένος στο τοίχο και παρατηρεί τι γίνεται). **Η αφήγηση κάθε ιστορίας έχει αρχή, μέση και τέλος. Σε κάθε αφηγηματική ιστορία υπάρχει τόπος, χρόνος, πρόσωπα, γεγονότα, σκέψεις και συναισθήματα.**

Δραστηριότητα 16^η : Δραματοποίηση – Λόγος – Ζωγραφιά. Στόχος: Δομή της αφήγησης - Παραγωγή λόγου – Δομικά στοιχεία αφηγηματικού λόγου.

Διάρκεια: 30 λεπτά.



Η συνέχεια του έργου

Μια ομάδα μαθητών σκέφτονται τι κάνει η συντροφιά των παιδιών αφού πει τα κάλαντα και φύγει από αυτό το σπίτι. Προσθέτουν και νέα πρόσωπα ή στοιχεία στην ιστορία (π.χ. μια διαφωνία που κατέληξε σε σύγκρουση).

Καταγράφουν τις σκέψεις τους, δραματοποιούν και οι υπόλοιποι μαθητές πρέπει να μαντέψουν τη συνέχεια της ιστορίας που σκέφτηκε η ομάδα των μαθητών. Ζωγραφίζουν.

Εισαγωγική δραστηριότητα: Δείχνουμε σκίτσα στους μαθητές και τους αφήνουμε να τα παρατηρήσουν. Μιλούν περιληπτικά για το θέμα τους.





Δραστηριότητα 17^η: Σκίτσο – Πίνακες. Στόχος: Παρατήρηση - Συγκριτική διερεύνηση και κριτική ικανότητα. Διάρκεια: 30 λεπτά.



Μαντείες και έρευνες

Παρατήρησε προσεκτικά και βρες

Ποιο είναι το σκίτσο και ποιος ο πίνακας. Τι διαφορές εντοπίζεις; Τι ομοιότητες βρίσκεις; Ποιο από τα δυο φτιάχνει πρώτο ο ζωγράφος και γιατί; Ποιο θα κρεμούσες στο δωμάτιό σου; Τα σημερινά σκίτσα μοιάζουν με αυτά που βλέπεις τώρα; Όλα τα σκίτσα γίνονται πίνακες;

Σύγχρονο σκίτσο

Βρίσκουμε σκίτσα από εφημερίδες και τα φέρνουμε στο σχολείο.

Βρίσκουμε ένα θέμα και προσπαθούμε με τα σκίτσα της ομάδας μας να φτιάξουμε μια ιστορία. Την αφηγούμαστε και τη γράφουμε. Αντιγράφουμε από τις εφημερίδες ονόματα γνωστών σκιτσογράφων.

Δραστηριότητα 18^η : Χρώματα. Στόχος: Εκμάθηση βασικών και «σπασμένων» χρωμάτων. Ο χρωματισμός στη Σχολή του Μονάχου και στο έργο του Νικηφόρου Λύτρα. Διάρκεια: 30 λεπτά.



ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

Τα μυστικά του ζωγράφου

Τα χρώματα που χρησιμοποιούνται στο έργο τα κάλαντα του Νικηφόρου Λύτρα λέγονται “σπασμένα” ή “λερωμένα” χρώματα.

Προκύπτουν από τα βασικά χρώματα (κόκκινο, κίτρινο, μπλε) αν τους προσθέσουμε γκρι ή καφέ χρώμα.

Με αφορμή τον πίνακα μπορούμε να δείξουμε τη διαφορά των βασικών χρωμάτων και των σπασμένων χρωμάτων και τη λειτουργία τους στη ζωγραφική διαδικασία.

Τα σπασμένα χρώματα σημαίνουν ατμοσφαιρικότητα, μελαγχολία, νοσταλγία, γενικά ήπια συναισθήματα και ο ήχος τους είναι βαρύς και υπόκωφος.

Τα βασικά χρώματα είναι έντονα, φωτεινά, υποδηλώνουν ένταση, ενθουσιασμό, κίνηση και ο ήχος τους είναι δυνατός και καθαρός.

ΑΣΚΗΣΗ

Μπορείς να συμπληρώσεις το έργο; Πάρε ιδέες από τον πίνακα αλλά βάλε και τη φαντασία σου να δουλέψει...

Βάλε τα χρώματα που σου αρέσουν. Το αποτέλεσμα μπορεί να σε εκπλήξει!!

ΟΜΑΔΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ

Αν υπάρχει ανάλογος χώρος και χρόνος, η άσκηση μπορεί να γίνει ομαδική. Τυπώνουμε δύο φορές το σχέδιο σε διάσταση 50 X 70 και χωρίζουμε τα παιδιά σε δυο ομάδες. Η μια ομάδα θα βάλει σπασμένα χρώματα, δηλ. τα χρώματα του έργου και η άλλη θα βάλει έντονα βασικά χρώματα. Έχει ενδιαφέρον να δούμε την διαφορετική εντύπωση που δίνουν οι δυο εκδοχές.

Δραστηριότητα 19^η: Χρώματα και φως. Στόχος: Εκμάθηση βασικών και «σπασμένων» χρωμάτων. Το φως στη Σχολή του Μονάχου και στο έργο του Νικηφόρου Λύτρα. Διάρκεια: 30 λεπτά.

ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

Το χρώμα

Στο πρώιμο έργο του Ν. Λύτρα «Η Αντιγόνη εμπρός στον νεκρό Πολυνίκη» (1865) βλέπουμε πως τα χρώματα που χρησιμοποιεί υπηρετούν το θέμα. Η δραματικότητα της σκηνής είναι επιτυχής περισσότερο με την χρησιμοποίηση ενός πολύ έντονου κιαροσκούρου (δηλ έντονη εναλλαγή φωτεινών-σκούρων). Η σκηνοθεσία του φωτισμού είναι απίθανα μελετημένη! Το φως πέφτει πάνω στο νεκρό και αναδεικνύει την πλαστικότητα του σώματος ενώ παράλληλα ελκύει το μάτι του θεατή. Η κλίμακα πάλι των σκούρων χρωμάτων (από γκριζοπράσινο μέχρι και το μαύρο) δείχνει το πένθος, την τραγικότητα.

Στις πρώιμες ηθογραφίες του η παλέτα του θερμαίνεται! Περισσότερα ζεστά καφετιά, ώχρες, ενεργητικό κόκκινο. Ένα από αυτά τα έργα είναι και το «Επιστροφή από το πανηγύρι της Πεντέλης», «Τα Κάλαντα» κτλ...

Σε όλα αυτά τα έργα το φως αλλάζει μια και είναι φως της υπαίθρου και όχι πια ενός κλειστού χώρου.



Μοιράζουμε χαρτάκια με τις λέξεις σκοτάδι και φως. Καλούμε τους μαθητές να τοποθετήσουν τις καρτελίτσες στο σημείο του πίνακα που πιστεύουν ότι ταιριάζει. Συμπεραίνουμε τη βασική παρουσία του φωτός στο έργο του Λύτρα.

Δραστηριότητα 20^η: Παιχνίδια με το σκοτάδι και το φως. Στόχος: Το φως στη Σχολή του Μονάχου και στο έργο του Νικηφόρου Λύτρα. Διάρκεια: 15 λεπτά.

ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

Η τυφλόμυγα ήταν γνωστό παιδικό παιχνίδι στην αρχαία Ελλάδα. Λεγόταν «Χαλκή μυία» ή «ψηλαφίνδα». Η τυφλόμυγα είναι γνωστό παιχνίδι και σήμερα. Το συναντάμε σαν: τυφλοπάννι, τυφλοπαννιάρια, τυφλοπάννα, τυφλός, ζουρλοπαννιάρια, γούσταρ-πάτσα, μπούφο.



**Βρείτε το φωτεινότερο και το σκοτεινότερο σημείο της τάξης σας.
Ανακοινώστε το στην ομάδα.
Κρυφτείτε κάπου μακριά από το φως για να μη σας βρουν.**

Τυφλόμυγα

Εσείς και το σκοτάδι γίνεστε φίλοι.

Κυνηγήστε τους άλλους αφού πρώτα σας κλείσουν τα μάτια με ένα μαντήλι.

Δραστηριότητα 21^η: Ο Νικηφόρος Λύτρας και η επανάσταση του 1821. Στόχος: Εξοικείωση με την ελληνική ιστορία και τη συμβολή των τεχνών στην αναγέννηση του έθνους. Συγγένεια δασκάλου και μαθητών στην εικαστική προσέγγιση και στη τεχνική. Διάρκεια: 20 λεπτά.



Η πυρπόληση της τουρκικής ναυαρχίδας Ο απαγχονισμός του πατριάρχη Γρηγορίου του Ε΄



Έργο του Γ. Μαργαρίτη, δασκάλου του Λύτρα με τίτλο "Ο Καραϊσκάκης ορμά έφιππος προς την Ακρόπολη", 1844

Τοποθετούμε στη σειρά πίνακες του Λύτρα και του Μαργαρίτη. Σε μοιάζουν και σε τι διαφέρουν;(θέμα, χρώμα, πρόσωπα).

Ρωτάμε τα παιδιά ποιος ζωγράφος μπορεί να τους έχει ζωγραφίσει και αν μοιάζουν όλοι με τους πίνακες του Λύτρα. Τους αποκαλύπτουμε το γιατί.

Δραστηριότητα 22^η: Δάσκαλος και μαθητές. Στόχος: Επεξεργασία της σχέσης δασκάλου και μαθητών. Διάρκεια: 30 λεπτά.

ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

Το 1882 ήταν η δυσκολότερη χρονιά του όταν το Υπουργείο επέβαλε στο Λύτρα μαθητές που δεν είχαν προβιβαστεί στην τάξη του. Ο Λύτρας απειθαρχεί και δεν συμμορφώνεται. Αποτέλεσμα είναι να τιμωρηθεί με προσωρινή παύση. Οι μαθητές του καταγγέλλουν τον τρόπο εκδίωξης του με συγκεντρώσεις και διαδηλώσεις και νοικιάζουν όλοι μαζί ένα δωμάτιο ώστε να γίνει άτυπα πια εργαστήριο με τον Λύτρα δάσκαλο τους που τους δίδασκε δωρεάν. Τον έβλεπαν σαν δάσκαλο και σαν πατέρα. Η φυσιογνωμία του ήταν γλυκιά, η έκφραση του ήρεμη, η ομιλία του απαλή και τα μάτια του έλαμπαν. Τον χαρακτήριζαν «γλυκής και πράος».

Τι είπε ο δάσκαλός του στο Λύτρα;

Ο δάσκαλος του στο σχολείο του είχε πει «Συ, παιδί μου, εγεννήθης ζωγράφος, πριν καν διδαχτείς τη ζωγραφική».

Μπορούμε να διηγηθούμε την ιστορία ενός παιδιού – θαύματος.

Δραματοποίηση

Μοιράστε ρόλους. Ένα παιδάκι παίζει τον δάσκαλο και ένα παιδί παίζει τον Νικηφόρο Λύτρα.

Παίξτε το διάλογο και συνεχίστε τον.

Δραστηριότητα 23^η: Ο Νικηφόρος Λύτρας και οι δάσκαλοί του. Στόχος: Συγγένεια δασκάλου και μαθητών στην εικαστική προσέγγιση και στη τεχνική. Διάρκεια: 20 λεπτά.



**Έργο του Ludwig Thiersch,
δασκάλου του Λύτρα**

**Η κλεμμένη
Ν. Λύτρας**



**Karl von Piloty
δάσκαλος του Λύτρα**



Ν. Λύτρας



Η μητρότητα – Ν. Λύτρας



**Έργο του Karl Von Piloty,
δασκάλου του Λύτρα**



**Η πυρπόληση της τουρκικής
ναυαρχίδας**



**Έργο του Karl Von Piloty,
δασκάλου του Λύτρα**

Τοποθετούμε στη σειρά πίνακες του Λύτρα, του Piloty και του Thiersch. Σε μοιάζουν και σε τι διαφέρουν; (θέμα, χρώμα, πρόσωπα).

Ρωτάμε τα παιδιά ποιος ζωγράφος μπορεί να τους έχει ζωγραφίσει και αν μοιάζουν όλοι με τους πίνακες του Λύτρα. Τους αποκαλύπτουμε το γιατί.

Δραστηριότητα 24^η: Η οικογένεια και το γλέντι Στόχος: Συναισθηματική και γλωσσική έκφραση. Διάρκεια: 30 λεπτά.



Παίξτε τον πίνακα της οικογένειας και του γλεντιού, αφού τους παρατηρήσετε πολύ καλά.

Δραστηριότητα 25^η: Το παιδί στην τέχνη του Νικηφόρου Λύτρα Στόχος: Παρατήρηση. Διάρκεια: 30 λεπτά.



...στον ... μτε τι
κανούν τα παιδιά που δεν θα το έκαναν τα παιδιά σήμερα. Γιατί πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό; Οι πίνακες αυτοί απεικονίζουν τα παιδιά σε κλειστό χώρο ή στην ύπαιθρο; Πώς το καταλαβαίνετε; Βάλτε ταμπελάκια με την λέξη φως στα σημεία που πιστεύετε ότι είναι περισσότερο φωτεινά από κάποια άλλα. Υπάρχουν τέτοια σημεία; Είναι πολλά; Γιατί;

Δραστηριότητα 26^η: όλοι αυτοί οι πίνακες είναι ζωγραφισμένοι από τον Ν. Λύτρα. Συνδύασε αυτούς που μοιάζουν σε κάτι. Φτιάξε ομάδες και βάλτους στην ίδια ομάδα. Στόχος: Παρατήρηση. Διάρκεια: 30 λεπτά.







Όλοι αυτοί οι πίνακες είναι ζωγραφισμένοι από τον Ν. Λύτρα. Συνδύασε αυτούς που μοιάζουν σε κάτι. Φτιάξε ομάδες και βάλτους στην ίδια ομάδα.

Δραστηριότητα 27^η: Γνωριμία με τη λαογραφία. Στόχος: Παρατήρηση. Ανάπτυξη μουσικών ικανοτήτων. Διάρκεια: 30 λεπτά.

ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

Τα Κάλαντα αποτελούν δημοτικά ευχητικά και εγκωμιαστικά τραγούδια που ψάλλονται εθιμικά κατ' έτος κυρίως την παραμονή μεγάλων θρησκευτικών εορτών όπως των Χριστουγέννων, της Πρωτοχρονιάς (Αγ. Βασιλείου), των Θεοφανίων, ακόμη και των Βαΐων (ή Λαζάρου), με εξαίρεση εκείνων της Μεγάλης Παρασκευής που είναι κατανυκτικά. Κύρια παραδοσιακά μουσικά όργανα που συνοδεύουν τα κάλαντα είναι το τρίγωνο, το λαούτο, το νταούλι η τσαμπούνα, η φλογέρα κ.ά. Οι τραγουδιστές -

οργανοπαίκτες των καλάντων ονομάζονται "καλαντιστές". Τα κάλαντα ψάλλονται κυρίως από παιδιά αλλά και από ώριμους άνδρες, είτε μεμονωμένα είτε κατά ομάδες που περιέρχονται οικίες, καταστήματα, δημόσιους χώρους κλπ με τη συνοδεία του πατροπαράδοτου σιδερένιου τριγώνου αλλά ενίοτε και άλλων μουσικών οργάνων (φυσαρμόνικας, ακορντεόν, τύμπανου κλπ).

Κύριος σκοπός των τραγουδιών αυτών είναι μετά τις αποδιδόμενες ευχές τα "Χρόνια Πολλά" το φιλοδώρημα είτε σε χρήματα (σήμερα) είτε σε προϊόντα (παλαιότερα). Σχετική με αυτό είναι και η παρασκευή "κουλούρας" ονομαζόμενη "κολλίκι" (Βέροια) ή "κουλιαντίνα" (Σιάτιστα) και εξ αυτών οι φέροντες αυτά ονομάζονται "Κουλουράδες" ή "Φωτάδες".

Τα κάλαντα ξεκινούν κυρίως με χαιρετισμό στη συνέχεια αναγγέλλουν τη μεγάλη χριστιανική εορτή που φθάνει και καταλήγουν σε ευχές. Χαρακτηριστικό σημείο είναι η γλώσσα στην οποία αυτά ψάλλονται, στη καθαρεύουσα, καταδηλώνοντας την άμεση καταγωγή τους από τους Βυζαντινούς χρόνους τις Καλένδες του Ιανουαρίου που γιορτάζονταν με ιδιαίτερη λαμπρότητα.

Ο μεγάλος αριθμός των διαφόρων παραλλαγών εξανάγκασε να διακρίνονται αυτά σε εθνικά ή αστικά και στα τοπικά ή παραδοσιακά (κατά περιοχή). Στα χριστουγεννιάτικα κάλαντα έχουν καταμετρηθεί περισσότερες από τριάντα παραλλαγές μόνο στον Ελλαδικό χώρο. Σήμερα εκτός των παραπάνω έχουν εισαχθεί και διάφορα αγγλοσαξονικά χριστουγεννιάτικα τραγούδια, μερικά των οποίων έχουν και μεταγλωττιστεί στην ελληνική που δυστυχώς τείνουν να υπερκαλύψουν τα παραδοσιακά.

Επίσης και η ημέρα που ψάλλονται τα κάλαντα σε ορισμένες περιοχές ονομάζονται "Κάλαντα" (Κόλιντα, Κόλεντας, Κόλιαντας) με εξαίρεση τη νήσο Μήλο που ψέλνονταν μόνο τη παραμονή της Πρωτοχρονιάς, συντασσόμενα κάθε φορά νέα κάλαντα, με τα οποία όμως ζητούσαν οικονομική συνδρομή για κάποιο κοινωνικό σκοπό (πχ ανέγερση ή επιδιόρθωση ναού) δίδοντας και συμβουλές προς τους άρχοντες η παρατηρήσεις με σκωπτικό χαρακτήρα. Τέτοιες είναι και οι σχετικές "μαντινάδες" της Κρήτης ή "κοτσάκια" της Νάξου με σκωπτικό επίσης χαρακτήρα που ψάλλονται ως "κάλαντα". Πολλές φορές όταν δεν υπήρχε φιλοδώρημα ή ήταν ευτελές τότε τα παιδιά συνέχιζαν με πολύ δυνατή φωνή έξω από την οικία δίστιχα σκωπτικά, επαναλαμβανόμενα:

*«Αφέντη μου στη κάπα σου χίλιες χιλιάδες ψείρες,
άλλες γεννούν, άλλες κλωσούν κι άλλες αυγά μαζώνουν!»*

Εκκλησιαστική Ιστορία

Οι Πατέρες της Εκκλησίας κατά τους Βυζαντινούς χρόνους απαγόρευαν ή απέτρεπαν αυτό το έθιμο ως καταγόμενο από τις εορτές των ρωμαϊκών Καλενδών που είχε καταδικάσει η ΣΤ' Οικουμενική Σύνοδος το 680 μ.Χ., αποκαλώντες τους συμμετέχοντες σ' αυτό "Μηναγύρτες", κατά δε απόσπασμα του Τζέτζη (Χιλιάδ. ΙΓ' 246 κε):

*"Οπόσοι περιτρέχουσι χώρας και προσαιτούσι
και όσοι κατ' αρχίμηνον του Ιανουαρίου
και του Χριστού γεννήσει και Φώτων τη ημέρα
οπόσοι περιτρέχουσι τας θύρας προσαιτούντες
μετά ωδών ή επωδών ή λόγων εγκωμίων*

.....

ούτοι αν πάντες λέγοιντο κυρίως Μηναγύρται.

Κατά την αρχική περίοδο της Βασιλευμένης Δημοκρατίας καθιερώθηκε το έθιμο της απαγγελίας των καλάντων από τους άνδρες της ανακτορικής φρουράς ενώπιον των Βασιλέων κατ' αντιστοιχία παρομοίων εθιμικών ευχητικών εκδηλώσεων σε άλλους Ευρωπαϊκούς Βασιλικούς Οίκους. Το έθιμο αυτό συνεχίζεται μέχρι σήμερα γενικευμένο όμως και σε πρόσωπα πολιτικά αλλά και από ομάδες, συλλόγους, χορωδίες κλπ.

**Κάλαντα από όλη την Ελλάδα
ΘΡΑΚΗ**

Χριστός γεννάται, χαρά στον κόσμο,
χαρά στον κόσμο, στα παλληκάρια
Σαράντα μέρες, σαράντα νύχτες
κι ή Παναγιά μας κοιλοπονούσε
Κι η Παναγιά μας κοιλοπονούσε
κοιλοπονούσε παρακαλούσε
Κοιλοπονούσε παρακαλούσε
όλους τους άγιους τους άι Αποστόλους
Όλους τους άγιους τους άι Αποστόλους
τρεις αποστόλοι μαμμή γυρεύουν
Τρεις αποστόλοι μαμμή γυρεύουν
μαμμή γυρεύουν για μήλο τρέχουν
Οι άι Αποστόλοι για μήλο τρέχουν
ώσπου να πάνε κι ώσπου να έρθουν
Η Παναγιά μας ξελευτερώθει
μέσα στις δάφνες μεσ' στα λουλούδια
Μέσα στις δάφνες μεσ' στα λουλούδια
κάνει τον ήλιο και το φεγγάρι
Κάνει τον ήλιο και το φεγγάρι
σαν ήλιος λάμπει σαν νιό φεγγάρι
Σαν ήλιος λάμπει σαν νιό φεγγάρι
σ' αυτό το σπίτι του νοικοκύρη
Σ' αυτό το σπίτι του νοικοκύρη
στη φαμελιά του και στα παιδιά του

Κάλαντα πόλεων (αστικά)

Καλήν εσπέραν άρχοντες,
αν είναι ορισμός σας,
Χριστού τη Θεία γέννηση,
να πω στ' αρχοντικό σας.
Χριστός γεννάται σήμερα,
εν Βηθλεέμ τη πόλει,
οι ουρανοί αγάλλονται,
χαίρει η φύσις όλη.
Εν τω σπηλαίω τίκτεται,
εν φάτνη των αλόγων,
ο βασιλεύς των ουρανών,
και ποιητής των όλων.
Πλήθος αγγέλων ψάλλουσι,
το Δόξα εν υψίστοις,
και τούτο άξιον εστί,
η των ποιμένων πίστις.
Εκ της Περσίας έρχονται,
τρεις μάγοι με τα δώρα,

άστρο λαμπρό τους οδηγεί,
χωρίς να λείπει ώρα.
Φτάνοντας στην Ιερουσαλήμ,
με πόθο ερωτούσι,
πού εγεννήθη ο Χριστός,
να πάν να τον ευρούσι.

Μουσικές και ταξίδια

Τα παιδιά ακούνε κάλαντα από διαφορετικές περιοχές της Ελλάδας και σημειώνουνε στο χάρτη τις περιοχές αυτές κολλώντας ένα τριγωνάκι.
Φέρνουν από κάθε περιοχή ένα αντιπροσωπευτικό αντικείμενο ή μία φωτογραφία τοπικής ενδυμασίας.

Κατασκευές και μουσικές

«Κατασκευάζουν» ένα παιδάκι που τραγουδάει τα κάλαντα με σώμα ένα πεντάγραμμο.



Δραστηριότητα 28^η: Γνωριμία με το έργο του Νικηφόρου Λύτρα. Στόχος: Παρατήρηση. Διάρκεια: 15 λεπτά.

Παίζουμε το παιχνίδι μάντεψε σωστά.

Τοποθετούμε στον πίνακα πέντε πίνακες του Νικηφόρου Λύτρα. Ένα παιδί από την ομάδα διαλέγει ένα πίνακα του Νικηφόρου Λύτρα αλλά δεν αποκαλύπτει σε κανέναν ποιο πίνακα διάλεξε. Τον παρατηρεί και τον αναπαριστά. Τα άλλα παιδιά παρατηρούν και πρέπει να μαντέψουν ποιο πίνακα διάλεξε.

Δραστηριότητα 29^η: Γνωριμία με το έργο του Νικηφόρου Λύτρα. Στόχος: Εικαστική έκφραση. Διάρκεια: 45 λεπτά.

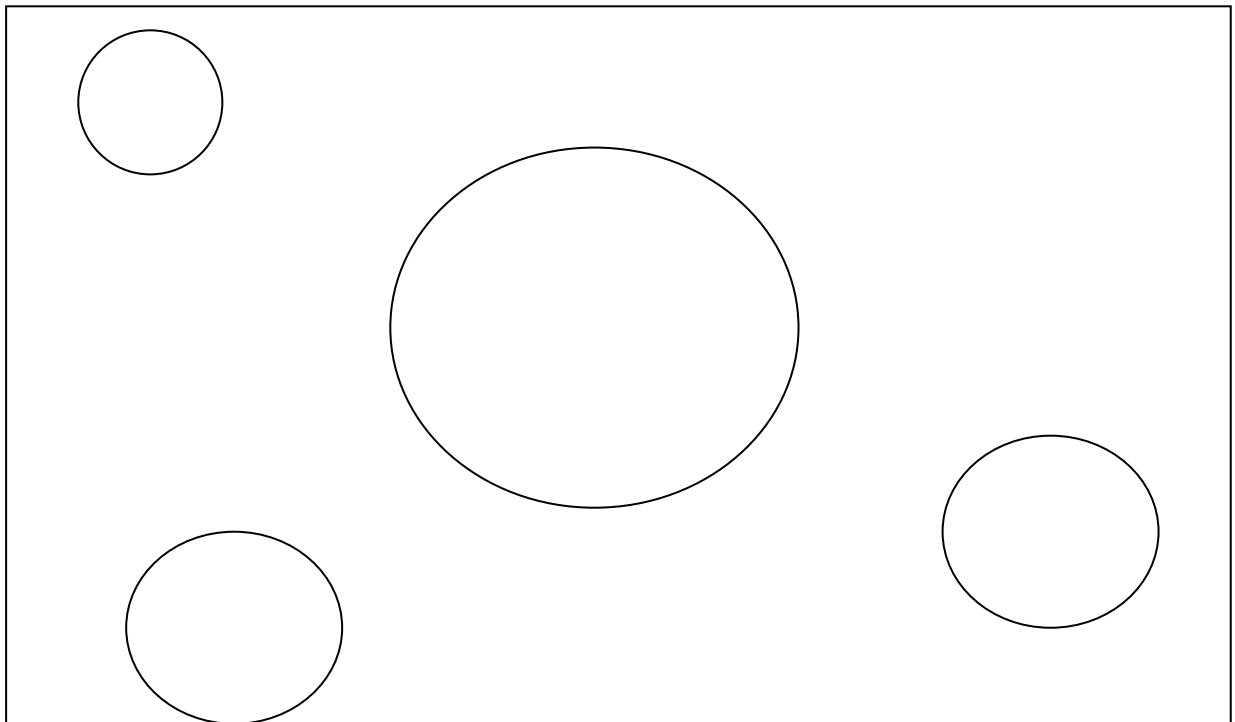
Σε χαρτί του μέτρου που έχουμε τοποθετήσει στο πάτωμα καλούμε τους μαθητές να καθίσουν σε αντιστοίχιση με ένα τετράγωνο ο καθένας. Επιλέγουν από τα έργα του Λύτρα τον αγαπημένο τους πίνακα και τον ζωγραφίζουν. Η σύνθεση είναι ομαδική και αναρτάται στην τάξη.

Δραστηριότητα 30^η: Γνωριμία με το φαινόμενο της αντήχησης στη ζωγραφική μέσα από το έργο του Νικηφόρου Λύτρα. Στόχος: Δημιουργική αποτύπωση και Καλλιέργεια Δημιουργικής σκέψης Εικαστική έκφραση. Διάρκεια: 30 λεπτά.



Στον πίνακα Βρες τους. Υπάρχουν και μικρότεροι. Ποιοι είναι; Ονόμασε τα αντικείμενα.

Μετέτρεψε τους κύκλους σε πίνακα. Συμπλήρωσέ τους, στόλισέ τους, πρόσθεσε πρόσωπα και αντικείμενα και φτιάξε το δικό σου πίνακα με το δικό σου θέμα.



του προγράμματος

Κάθε ομάδα μετά την ολοκλήρωση της γνωριμίας με τον πίνακα διαλέγει ένα έργο του Νικηφόρου Λύτρα και απαντάει σε διευκρινιστικές ερωτήσεις που έχουμε ετοιμάσει. Στο τέλος παρουσιάζουν όλες οι ομάδες τους πίνακες στην ολομέλεια. Στις μεγαλύτερες τάξεις η παρουσίαση γίνεται με power point. Η ολομέλεια συζητάει τα αποτελέσματα της εμπειρίας της.